

BUXGALTERIYA HISOBIDA YALPI DAROMADLAR TO'G'RISIDAGI HISOBOTNING AHAMIYATI

Jasur MINGISHOV
Fiskal instituti magistranti

Annotatsiya Maqolada buxgalteriya hisobida yalpi daromadlar to'g'risidagi hisobotning o'рни va ahamiyati tadqiq etilgan. Shuningdek, yalpi daromadlar to'g'risidagi hisobotni xalqaro standartlarga moslashtirish yuzasidan takliflar keltirilgan.

Kalit so'zlar: hisob, buxgalteriya hisobi, hisobot, moliyaviy hisob, yalpi daromadlar to'g'risidagi hisobot, moliyaviy hisobot, moliyaviy hisobotning xalqaro standartlari.

O'zbekistonning jahon iqtisodiyotiga integratsiyalashuvi hisob siyosatida ham muhim o'zgarishlarni amalga oshirishni talab etadi. Shu jihatdan, milliy standartlarning tuzilishini alohida qayd etish lozim. Hozirgi kunga qadar buxgalteriya hisobining 20 dan ortiq milliy standartlari qabul qilingan va amal qilib kelinmoqda. Moliyaviy holat va undagi o'zgarishlarni baholashda bu tartib albatta juda ko'p noaniqliklarga javob topish imkonini beradi. Jumladan, aktivlarni, daromad va xarajatlarni tan olish, mulkni haqiqiy qiymatini aniqlash va odilona baholash, aktivlarni likvidligi bo'yicha tarkiblash va ularni moliyaviy hisobotlarda aks ettirish tartiblaridagi umumiy yondashuvlarga amal etishning tartiblarini belgilab beradi. Lekin shu bilan birgalikda buxgalteriya hisobini yuritish va moliyaviy hisobotlarni tuzishda xorij amaliyotida qo'llaniladigan standartlarda (MHXS) umumiy talablarning sezilarli farqli jihatlarini ko'rish mumkin. Bu ham albatta moliyaviy holat tahlili va uning mazmuniga sezilarli ta'sir etadi.

Buxgalteriya hisobi- ichki boshqarish va tashqi iste'molchilarning maqsadlari uchun joriy va yakuniy axborotni olish bilan korxonalar, tashkilotlar va muassasalarning xo'jalik faoliyati ustidan uzluksiz va o'zaro bog'liq bo'lgan kuzatish va nazorat qilish tizimidan iborat. Buxgalteriya hisobi yordamida xo'jalikda mavjud

bo'lgan har xil turdagi moddiy qiymatliklar va pul mablag'larining miqdori, boshqa korxonalar va tashkilotlar bilan hisobkitoblarning holati, undagi boshqa resurslarning umumiy hajmi haqida ma'lumotlar olinadi; tayyorlangan materiallar, ishlab chiqarilgan va sotilgan mahsulot hajmi va tannarxi aniqlanadi; xo'jalik faoliyatining moliyaviy natijalari - foyda yoki zarar hisoblab chiqiladi; korxonaning rentabelligi hamda korxonalar va uning tarkibiy qismlarining boshqa qator ko'rsatkichlari hisoblab aniqlanadi.

Buxgalteriya hisobida ham operativ va statistik hisobdagi kabi barcha o'lchovlar - natura, mehnat va pul o'lchovlari qo'llaniladi. Lekin unda pul o'lchovga alohida ahamiyat beriladi, chunki u buxgalteriya hisobining umumlashtiruvchi ko'rsatkichlarini olish imkonini beradi. Shuning uchun pul o'lchovda buxgalteriya hisobining barcha ob'ektlari, garchi ular natura va mehnat o'lchovlarida aks ettirilgan bo'lsa ham, albatta, pul o'lchovida ifodalanadi.

Pul o'lchovi yordamida buxgalteriya hisobi, masalan, quyidagi umumlashtiruvchi ko'rsatkichlarni beradi: korxonaning barcha mablag'lari xajmi, ishlab chiqarishga qilingan xarajatlar, davr xarajatlari, ko'zda tutilmagan xarajatlar, mahsulotning ishlab chiqarish tannarxi, sotishdan olingan yalpi tushum, mo'ljinal foyda va shu kabilar. Breslavseva N.A., Mixaylova N.V., Goncharenko O.N. "Buxgalterskiy uchet". darsligida "Buxgalteriya hisobining eng muhim xususiyatlaridan biri shundaki, unda barcha xo'jalik operatsiyalari yoppasiga qayd qilinadi. Bu narsa barcha xo'jalik jarayonlarining to'la tavsifini olish uchun zarurdir." - degan fikrni bildirishgan.

Buxgalteriya hisobining boshqa xususiyati, uning hujjatlanishidir. Buxgalteriya hisobi tizimida qayd qilinadigan har bir operatsiya dastlab hujjatlashtirilishi kerak. Hujjat buxgalteriya hisobi ma'lumotlarining yagona manbai hisoblanadi. Barcha operatsiyalarni qamrab oladigan hujjatlarning mavjudligi buxgalteriya hisobi ma'lumotlaridan moddiy javobgar shaxslar faoliyati ustidan nazorat qilish uchun foydalanish va boshqarish uchun asoslangan ma'lumotlar olish imkoniyatini beradi.

O'z navbatida buxgalteriya hisobi ham ko'p hollarda statistikaning ma'lumotlaridan foydalanadi. Jumladan, ishchilarning ish haqini aniqlashda statistika

usullari bilan hisoblab topilgan ishlab chiqarish normalarini bajarilishi ko'rsatkichlaridan foydalaniladi. Xo'jalik hisobi uch turining o'zaro bog'liqligi yagona dastlabki hujjatlashtirishdan foydalanish bilan ta'minlanadi. Yagona dastlabki hujjatlashtirish deganda hisobning barcha turlaridagi operatsiyalarni aks ettirish uchun bir turdagi ma'lumotlardan va bir turdagi hujjatlardan foydalanish tushuniladi. Bunday amal hisob ko'rsatkichlaridagi qaramaqarshiliklarni bar-taraf qiladi va hisobdagi parallellik bilan ishlashni yuzaga keltiradi.

Xo'jalik hisobining har xil turlari va uning butun tizimi uzluksiz rivojlanib boradi. Dastlabki ma'lumotlarni yig'ish, texnikasi, ishlash uslublari yaxshilanib bormoqda. Shuni ta'kidlash lozimki, xalqaro standartlariga javob beradigan va bozor iqtisodiyoti xususiyatlariga mos keladigan hisobning yangi tizimini ishlab chiqishda, olimlar va amaliyotchilar rivojlangan bozor iqtisodiyotidagi mamlakatlarda bu sohada yaratilgan narsalarga ko'r-ko'rona yondoshayotganlari yo'q. Lekin xorij mamlakatlarining amaliyotini o'rganish, ularni chuqur va har tomonlama tahlil qilish O'zbekiston Respublikasida xo'jalik hisobini takomillashtirish imkoniyatini beradi.

Moliyaviy hisobotning xalqaro standartlari va buxgalteriya hisobining milliy standartlariga muvofiq tayyorlangan yalpi daromad to'g'risidagi hisobot shakli aksiyadorlik jamiyatlari faoliyatining moliyaviy natijalari ko'rsatkichlarini shakllantirishning muhim manbai hisoblanadi. Ushbu hisobot daromadlar manbalariga qarab tasniflanadigan olingan daromad guruhlari va tegishli xarajatlar guruhlari o'rtasidagi nisbat prinsiplari asosida tuziladi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI:

3. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2020-yil 24-fevraldagi "Moliyaviy hisobotning xalqaro standartlariga o'tish bo'yicha qo'shimcha choratadbirlar to'g'risida"gi 4611-son qarori.
4. . Karimov A. A., Ibragimov A. K., Rizaev N. K., Imamova N. M. -moliyaviy hisobot standardari / dars-T.: "Moliya", 2021-310 b.